

Вплив глобалізації та євроінтеграції на функціонування ринку освітніх послуг

Розкрито особливості впливу економічного, політичного, технологічного, культурного контекстів глобалізації на функціонування міжнародного та українського ринків освітніх послуг; охарактеризовано зміни, які вносить у функціонування європейського та українського ринків освітніх послуг Болонський процес.

Ключові слова: міжнародний ринок освітніх послуг, український ринок освітніх послуг, глобалізація, Болонський процес.

До кінця ХХ ст. сформувалась галузь світового господарства – міжнародний ринок освітніх послуг, ключові параметри якого визначають об'єм продажу в декілька десятків мільярдів доларів США і потоки міжнародної академічної мобільності обсягом у декілька мільйонів осіб у рік. У 2002 р. світовий ринок освітніх послуг займав понад 3% ринку послуг у цілому. У 2000 р. доходи США від навчання іноземних студентів становили 10,29 млрд. дол. Ця цифра є більшою за об'єми державного фінансування вищої освіти всіх разом узятих країн Латинської Америки. Діапазон світового ринку освітніх послуг розширює створення віртуальних університетів, яких у 2001 р. налічувалось 1180 одиниць. Передбачено, що до 2020 р. кількість студентів у них може перевищити кількість студентів очної форми навчання [1]. Прогнозувалось, що на початок ХХІ ст. активізується конкуренція країн – експортерів освітніх послуг. Такі країни, як Франція, Японія, Австралія, Великобританія, прийняли програми дій, які передбачають вихід у найближче десятиліття на рівень США, в яких щорічно навчається 500 тис. іноземних студентів, що платять за навчання 13 млрд. дол. США.

У ХХІ ст., в умовах глобалізації, створення Глобального інформаційного суспільства світовий ринок освітніх послуг розкривається у межах концепції транс націоналізації навчання, яка відкриває великі перспективи в надання освітніх послуг для всіх вікових категорій економічно активного населення з використання інформаційно-комп'ютерних технологій [2]. Транснаціоналізація навчання визначає спектр освітніх послуг, які можуть надаватися через: онлайніві та дистанційні програми освіти, створення кампусів-філіалів, інтеграцію навчальних програм, партнерські угоди між закладами освіти різних країн щодо проведення спільних програм тощо [3].

Мета статті – розкрити особливості впливу економічного, політичного, технологічного, культурного контекстів глобалізації на міжнародний та український ринки освітніх послуг; показати, які зміни у функціонування європейського ринку освітніх послуг вносить реалізація Болонського процесу.

Стосовно вітчизняної системи освіти і освітніх систем інших країн глобалізація впливає на ринок освітніх послуг через економічні, політичні, технологічні, культурні фактори, дія яких визначає економічний, політичний, технологічний, культурний вимір глобалізації.

Економічний вимір глобалізації є ключовим рушієм, стосується глобального потоку торгівлі та інвестицій, багатонаціонального розміщення виробництва і

ринків, мобільності товарів і послуг, включаючи міжнародну торгівлю освітніми послугами. У 1995 р. світовий ринок освіти становив 27 млрд. дол. США, у 2025 р. загальна кількість міжнародних студентів становитиме 4,9 млн. осіб. Глобалізація надання освітніх послуг визначає поступ економіки знань, в якій домінує становище займають інтелектуальна праця, людський та інтелектуальний капітал. «Економіка знань характеризується глобальним ринком з попитом на кваліфіковану робочу силу, яку підтримують міжнародні документи на відповідність кваліфікації. Освіта тому може використовуватися як послуга, яка продається, і як цінна інтелектуальна власність» [2].

Світовою тенденцією є зростання ціни освітньої послуги та, відповідно, ріст сегмента платного навчання. Наукові та інженерні знання трансформуються в комерційні продукти, патенти, ліцензії, які можна продавати і купувати на ринку. В 2003 р. Європейська промислова асоціація досліджень менеджменту (IERMA) опублікувала звіт, в якому рекомендувала університетам продавати наявні в них знання й технології і купувати відсутні знанневі продукти. Перетворившись із суб'єкта виробництва знань у суб'єкт виробництва інноваційних технологій, ВНЗ стали активним учасником ринку освітньо-наукових послуг [3].

Для України економічний контекст глобалізації визначає, що її інтеграція у міжнародний економічний простір висуває серйозні виклики для національної економіки. Або країна надалі залишатиметься низько-технологічною, сировинно-переробною країною, що потягне за собою економічно не вигідний сировинний експорт і збільшення високотехнологічного товарного імпорту. Або має бути переорієнтація економіки на науково-технологічний й інноваційний розвиток, завдяки якому можна забезпечити посилення вітчизняної науки і зростання інтелектуального рівня нації [4, с. 28]. Безумовно, що серед механізмів реалізації інноваційної моделі країни лівова частка має припадати на функціонування ринку освітніх послуг.

Політичний вимір глобалізації освіти розкриває аспекти якісного оновлення освітньої політики через діяльність наднаціональних (неурядових) організацій (ЮНЕСКО, ОЕСР, ЄС), інших професійних організацій, Світової організації торгівлі (СОТ), які здійснюють торгівлю освітніми послугами.

Вступивши до СОТ, Україна має надати режим найбільшого сприяння країнам – членам цієї організації в торгівлі освітніми послугами. Крім ВНЗ, як традиційної сфери надання освітніх послуг, формуватиметься ринок корпоративної освіти і різних тренінгів, які вже сьогодні охоплюють значний сегмент платних освітніх послуг, де використовуються зарубіжні методики та технології навчання. Освітні структури в Україні не мають досвіду функціонування в умовах жорсткої конкуренції на міжнародному ринку освітніх послуг, тому є підстава вважати, що вони витіснятимуться із світового освітнього простору. Агресивне рекламування навчання у зарубіжних навчальних закладах, недооцінка позитивних сторін вітчизняних стандартів освіти, впливу демографічного чинника можуть призвести до того, що наша держава стане привабливою територією для поширення низькоякісних освітніх послуг, що надаватимуться маловідомими зарубіжними ВНЗ.

Для захисту національного ринку науково-освітніх послуг слушною є пропозиція, щоб Міністерство освіти і науки України виступило із законодавчою ініціативою щодо обмеження доступу на український ринок зарубіжних маловідомих ВНЗ. Сьогодні це завдання поступово реалізується, здійснюється контроль за дотриманням ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти та чинного законодавства. За даними МОН України у 2005 р. та I півріччі

2006 р. було припинено освітню діяльність десять російських ВНЗ, структурні підрозділи яких розташовані на території АРК [5].

Очевидно, що в якісно нових умовах конкуренції, що пов'язані із вступом України до СОТ, сильні позиції матимуть ті ВНЗ, які зможуть миттєво відреагувати на потреби ринку та будуть спроможні задовольняти нові освітні потреби населення або ж вдосконалюватимуть технології задоволення існуючих освітніх потреб. Реалізація всіх компонент соціально-економічного механізму має стимулювати інноваційну спрямованість діяльності ВНЗ, забезпечувати примноження на якісно новій основі потенціалу вищої освіти, формувати науково-освітні послуги, які адекватні європейським стандартам.

Технологічний вимір глобалізації пов'язаний із нагромадженням, обробкою, миттєвою передачею інформації на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Зростання можливостей доступу до мережі Інтернет, збільшення кількості персональних комп'ютерів, Інтернет-користувачів у державному і приватному секторах забезпечують технічний рівень функціонування міжнародного ринку освітніх послуг. В умовах глобалізації економіки технологічний потенціал кожної країни безпосередньо залежатиме від: рівня розвитку ринку освітніх послуг; інвестицій у середню та вищу освіту, зокрема, в університетські дослідження, як важливих продуцентів освітніх та науково-освітніх послуг; від ефективних дій щодо стимулювання працівників до постійного підвищення кваліфікації та перепідготовки впродовж трудового життя.

Культурний контекст глобалізації пов'язаний із тією роллю, яку впродовж віків відігравали університети у всіх країнах світу. Традиційні національні університети завжди виконували і сьогодні реалізують місію збереження і передачі національної культури. Але в умовах транснаціоналізації навчання для тих університетів, які надають освітні послуги у системі «он-лайн», не менш важливим залишається продукування, збереження й передавання культурних цінностей на національному та міжнародному рівнях.

Особливістю впливу культурного виміру глобалізації на функціонування міжнародного ринку освітніх послуг є те, що у цьому взаємозв'язку «конкурують не тільки і не стільки послуги як такі, скільки самі суспільства, їх репутації, перспективи. Лідерське економічне та науково-технічне становище США створює для цієї країни велику конкурентну перевагу на цьому ринку без будь-яких додаткових зусиль. Її потенційна слабкість – відсутність багатовікової культурної традиції – може стати реальною, коли буде дещо повніше усвідомлено, що знання – сила, але сліпа без моральності» [6].

В умовах глобалізації освіти кількісна оцінка обсягів міжнародного ринку освітніх послуг міститься у доповіді ЮНЕСКО «До суспільств знань». За період з 1970 по 1990 р. кількість студентів ВНЗ світу зросла більш ніж удвічі – з 28 млн. до 69 млн. осіб. У 2002 р. у світі налічувалось 122 млн. студентів. За прогнозами до 2015 р. кількість студентів становитиме 150 млн. осіб. Прогнозується, що через потужний демографічний вибух у країнах Африки, Азії, Латинської Америки, який обумовив до збільшення чисельності учнів у початковій і середній школі, збільшиться також і чисельність студентів у вищій освіті, хоч і не в такій кількості, як у країнах Європи чи Північної Америки. Якщо рівень охоплення вищою освітою в країнах Європи зріс з 2,2% у 60-ті роки ХХ ст. до 59% у 2002 р., в країнах Північної Америки – з 7,2% до 55%, то в менш розвинених країнах зростання становило 1,3% – 4%, а в країнах Латинської Америки – 1,6%–29% [7, с. 92].

Різні сторони функціонування міжнародного ринку освітніх послуг відображені у Всесвітній доповіді по освіті 2005 р. (ЮНЕСКО) [8]. Широкий

набір індикаторів показує: участь у навчанні, рівень витрат на освіту, спосіб функціонування освітніх систем, широкий спектр результатів навчання. Основні висновки щодо розвитку освіти у 2005 р. в країнах ОЕСР дають уявлення про соціально-демографічні, фінансово-економічні аспекти функціонування світового ринку освітніх послуг:

- освітні послуги, які надають системи повної середньої і вищої освіти країн ОЕСР, забезпечують зростання рівня освіти дорослого населення переважно за рахунок молодих категорій населення;
- загальна кількість випускників ВНЗ зростає лише в декількох країнах з гнучкою організацією вищої освіти. Частка молоді, яка отримує освітні послуги у ВНЗ, є диференційованою. Вона змінюється від показника, що є меншим за 20% в Австрії, Чеській Республіці, Німеччині і Туреччині, до показника, що є більшим за 40% в Австралії, Данії, Фінляндії, Ісландії та Польщі;
- у більшості країн частка отриманих послуг у системі повної середньої і вищої освіти жіночим населенням є вищою, ніж аналогічний показник у чоловіків;
- кількість випускників за науковими спеціальностями на 100 тис. працюючих коливається від менше ніж 700 в Угорщині до більш ніж 2200 в Австралії, Фінляндії, Франції, Ірландії, Кореї, Великобританії;
- витрати на освіту не завжди зростають такими ж темпами, що й ВВП. У період 1995-2002 рр. тільки в половині з досліджуваних країн збільшення витрат на освіту здійснювалось пропорційно до темпів ВВП (у Греції, Угорщині, Італії, Японії, Мексиці, Польщі, Швейцарії, Туреччині);
- у ВНЗ частка приватних джерел фінансування є різною: від менш ніж 4% в Данії, Фінляндії, Греції, Норвегії до більш ніж 50% в Австралії, Японії, США, а в Кореї – понад 80%.
- якщо збережеться нинішній рівень участі в освіті, то прогнозується, що 53% молоді країн ОЕСР стануть студентами ВНЗ чи еквівалентних програм;
- у складі контингенту ВНЗ країн ОЕСР зростає частка іноземних студентів. У 2002 р. їх налічувалось 2,12 млн. осіб.

Важливими характеристиками світового ринку освітніх послуг є освітня мобільність, експорт освітніх послуг, які можна оцінити за даними про навчання іноземних студентів у різних країнах і континентах світу. Навчання іноземних студентів у різних країнах є одним із показників рівня інтеграції країни у світове співтовариство. Щодо експорту освітніх послуг, то сьогодні є чіткий поділ на два їх види: активний і пасивний. Пасивний експорт має давні історичні традиції і пов'язується з навчанням іноземних студентів у тій чи іншій країні. Активний експорт характеризує зарубіжна експансія ВНЗ, створення в інших країнах філій за моделлю транснаціональних корпорацій. Для українських ВНЗ активний експорт освітніх послуг є новим видом діяльності. Його освоєння вимагає не тільки створення експортного потенціалу, але й розробки власної стратегії виходу на зовнішні ринки з використанням світового досвіду. Дані таблиці 1 вказують на існування наступних світових тенденцій у здійсненні експорту освітніх послуг за пасивною моделлю.

1. На міжнародному рівні найбільша питома вага іноземних студентів у загальній кількості осіб навчається в Китаї – 67%. Далі з великим відривом йдуть європейські країни, які надають освітні послуги іноземним студентам: Швейцарія – 18%, Австрія – 14%, Бельгія – 11%, Великобританія. Франція, Німеччина – по 10%, Данія – 9%. В Австралії та Нової Зеландії навчається відповідно 18% та 10% іноземних студентів.

2. Аналіз структури контингенту іноземних студентів за країною походження показав, що на Африканському континенті найбільша кількість іноземних

студентів має африканське походження – 73,0%. В Північній Америці кубинські ВНЗ переважно поповнювались за рахунок населення Північної та Південної Америки – відповідно 33,6% та 23,4% іноземних студентів. Тоді як ВНЗ США надають освітні послуги в переважній більшості європейським студентам – 62,5% усіх студентів. А у формуванні контингенту ВНЗ Канади 36,0% – це студентська молодь з Європи і 23,9% – з Азії.

3. ВНЗ європейських країн були найбільш привабливими для населення – вихідців з азійських країн. Ця структурна перевага сягає понад 50% для таких країн, як Австрія – 82,0%, Бельгія – 54,1%, Угорщина – 81,8%, Іспанія – 58,2%, Італія – 71,3%, Румунія – 75,3%, Чеська Республіка – 85,0%, Швейцарія – 77,7%, Швеція – 60,0%. У діапазоні менше 50% від загальної кількості студентів навчаються студенти – вихідці з Азії, у Великобританії – 45,4%, Німеччині – 49,8%, Данії – 42,2%.

У ВНЗ Португалії та Франції навчається найбільший відсоток іноземних студентів з африканських країн відповідно 51,2% та 48,1%. Серед ВНЗ європейських країн найбільша кількість європейських студентів навчалася у Російській Федерації та Німеччині – відповідно 41,9% та 35,4%.

За даними державної статистики в Україні у 2003/2004 н. р. у ВНЗ навчалось 14875 студентів [10], а у 2007/08 н. р. – 32373 особи [11]. Українські ВНЗ активно взаємодіють у світовому освітньому просторі з провідними науковими і освітніми центрами США, Європи, країн Азіатського регіону, Латинської Америки. При цьому створюються спільні освітні програми, виконуються науково-дослідні проекти з використанням можливостей української сторони та зарубіжних наукових фондів. Серед зарубіжних партнерів українських ВНЗ – представники чисельних міжнародних урядових та неурядових організацій, установ, фондів, програм, проектів тощо.

З 2005 р. Україна приєдналась до Болонського процесу, увійшла як повноправний член в європейську систему вищої освіти і отримала можливість активно впливати на її розвиток. Перехід на багаторівневу освіту зі всіма елементами, які містяться у Болонських вимогах, повинен здійснюватись еволюційним шляхом зі збереженням кращих традицій вищої освіти країни. За умов вступу України у СОТ інтеграція у світовий освітній простір має супроводжуватись формуванням цілісної зовнішньоекономічної політики, яка охоплює як експорт освітніх послуг, так і їх імпорт, а також захищає некомерційний характер діяльності у сфері надання освітніх послуг. Отже, ринок освітніх послуг давно вийшов за межі національних кордонів, і будь-який ВНЗ функціонує в умовах жорсткої міжнародної конкуренції.

Щодо впливу глобалізації на розвиток міжнародного ринку освітніх послуг, то поряд з очевидними перевагами глобальних змін вчені застерігають проти появи негативних тенденцій, якими є: 1) втрата культурної самобутності, якщо відбуватиметься активний імпорт послуг вищої освіти в країну чи регіон. Є побоювання, що місцеві мови чи програми викладання, які враховують культурні традиції та політичні й економічні потреби країни чи регіону, можуть втратити власне значення; 2) «відтік мозків», міграція найбільш освічених і кваліфікованих кадрів [12].

Реалізація глобальних тенденцій ринку освітніх послуг, які є віддзеркаленням процесів інтернаціоналізації освіти, вже сьогодні вносить певні складності у функціонування українського ринку освітніх послуг. Для того, щоб відповідати вимогам міжнародного ринку освітніх послуг, вітчизняні ВНЗ мають враховувати

Таблиця 1

Інформація про іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ, щодо країн і континентів їх походження (2002/03 н. р., країни, в яких навчаються 1000 і більше іноземних студентів) [9, с. 106-107]

Континент, країна	Частка іноземних студентів у загальній кількості, %	Всього іноземних студентів, %	Країна походження іноземних студентів						
			Африка	Північна Америка	Південна Америка	Європа	Азія	Океанія	Не вказано
<i>Африка</i>									
Південна Африка	2	100	73,0	1,6	0,5	9,1	15,3	0,7	0,0
<i>Північна Америка</i>									
Канада	3	100	14,6	17,0	3,2	36,0	23,9	1,3	4,0
Куба	7	100	10,3	33,6	23,4	3,6	0,0	0,0	29,2
США	4	100	6,5	10,2	6,1	62,5	13,8	0,8	0,0
<i>Південна Америка</i>									
Чилі	1	100	0,2	33,3	46,6	3,2	0,0	1,1	15,7
<i>Азія</i>									
Йорданія	8	100	4,0	1,6	0,1	92,8	1,4	0,0	0,1
Киргизстан	1	100	0,1	0,1	0,0	73,6	26,1	0,0	0,2
Ліван	8	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Макао, Китай	67	100	0,0	0,0	0,0	99,5	0,4	0,0	0,0
Малайзія	4	100	8,7	0,2	0,0	86,9	1,9	0,2	2,0
Саудівська Аравія	2	100	24,2	1,6	0,3	65,5	5,1	0,1	3,3
Туреччина	1	100	3,0	0,2	0,1	55,8	40,7	0,2	0,0
Японія	2	100	1,0	2,1	1,1	92,2	2,9	0,6	0,0
<i>Європа</i>									
Австрія	14	100	2,0	1,4	0,9	13,3	82,0	0,1	0,4
Бельгія	11	100	17,5	1,2	1,7	7,3	54,1	0,1	18,1
Великобританія	10	100	8,3	8,5	1,2	35,6	45,4	0,8	0,3
Угорщина	3	100	1,6	2,3	0,1	14,2	81,8	0,0	0,0
Німеччина	10	100	9,4	2,4	2,1	35,4	49,8	0,2	0,7
Данія	9	100	3,6	2,3	1,1	13,6	42,2	0,3	36,9
Іспанія	3	100	8,7	8,0	22,6	2,4	58,2	0,1	0,0
Італія	2	100	8,6	2,2	6,1	11,1	71,3	0,1	0,4
Нідерланди	4	100	12,0	2,1	6,1	21,3	57,5	0,3	0,7
Норвегія	5	100	7,6	3,7	1,7	11,8	49,6	0,3	25,4
Португалія	4	100	51,2	4,9	14,0	1,6	17,8	0,2	10,3
Рос. Федерація	1	100	0,0	0,0	0,0	41,9	22,6	0,0	35,5
Румунія	2	100	7,0	1,3	0,3	15,8	75,3	0,0	0,2
Україна	1	100	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Франція	10	100	48,1	3,5	2,9	15,7	23,1	0,2	6,6
Чеська Республіка	4	100	2,5	1,0	0,8	8,9	85,0	0,0	1,8
Швейцарія	18	100	6,8	2,6	3,4	9,1	77,7	0,2	0,2
Швеція	7	100	2,3	5,1	2,1	8,9	60,0	0,8	20,7
<i>Океанія</i>									
Австралія	18	100	3,5	6,7	0,9	66,7	10,4	4,4	7,4
Нова Зеландія	10	100	1,1	5,2	0,7	78,3	7,4	7,4	0,0

міжнародні стандарти освіти і дотримуватися національних освітніх стандартів, поєднуючи їх з перевагами національної системи освіти.

Європейський рівень функціонування ринку освітніх послуг пов'язується із створенням європейського освітнього простору. Фахівці відбувалося, що створення європейського простору вищої освіти проходив у два етапи: у 1987 р. Європейська комісія заснувала програму ERASMUS, в яку було залучено незначну частину студентів і викладачів; у 1995 р. Європейська комісія, щоб зацікавити ВНЗ у підвищенні мобільності, заснувала інституційні контракти [13].

З метою встановлення європейської зони вищої освіти, сприяння поширенню європейської моделі освіти у світовому масштабі була підписана Болонська декларація (1999 р.), якою запроваджена порівняльна система рівнів освіти, а також «європейський простір вищої освіти». Болонська декларація визначила ціль на період до 2010 р., ключовим елементом якої є вища освіта і дослідницький потенціал Європи.

Реалізація стратегічного завдання Болонського процесу передбачає наступні зміни у функціонуванні європейського ринку освітніх послуг:

1. До 2010 р. освітні послуги мають вільно поміщатися в межах європейського континенту. ВНЗ та інші освітні організації конкуруватимуть за європейські людські й матеріальні ресурси, пропонуючи їм нові навчальні курси, дослідницькі проекти, інформацію тощо.
2. Надавати освітні послуги будуть не тільки традиційні інституції – університети, але й об'єднання ВНЗ, видавництва, інформаційних компаній, інших спеціалістів з розповсюдження інформації.
3. У ринок освітніх послуг включаються представники різних вікових категорій, які зможуть вибрати для себе форму навчання, що відповідає їхнім інтелектуальним інтересам, кар'єрним потребам або соціальним устремлінням.
4. Для викладачів і адміністраторів свобода пересування – це рівні можливості доступу до багатьох послуг вищої освіти, рівні стартові умови щодо розвитку знань, рівні умови оцінки і визнання освітніх послуг, навиків і здібностей, а також рівні умови праці й зайнятості.
5. Для досягнення стратегічного завдання Болонського процесу визначаються нові методичні інструменти (введення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; Додаток до диплома; європейська система взаємного визнання залікових одиниць (ECTS); контроль якості освіти на основі залучення акредитаційних агенцій; європеїзація навчальних програм; розширення мобільності студентів, викладацького складу та ін.
6. Одним із головних завдань, що має бути вирішене в рамках Болонського процесу, є залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Вважається, що введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної нагромаджувальної системи, легкодоступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

Щодо української системи освіти як соціального інституту з високим рівнем відкритості, то стратегічним завданням державної освітньої політики є вихід набутої в Україні освіти на ринок світових освітніх послуг, поглиблення міжнародного співробітництва, розширення участі навчальних закладів, учених, педагогів і вчителів, учнів, студентів у проектах міжнародних організацій та співтовариств, співпраця навчальних закладів з міжнародними інституціями та організаціями. Це положення державної освітньої політики чітко прописане в Національній доктрині розвитку освіти.

Таким чином, хоча створення європейського освітнього простору почалось із заснуванням Європейської комісії програми ERASMUS у 80-х роках ХХ ст., проте основна діяльність зі створення європейського простору вищої освіти започатковується підписанням Болонської декларації (1999 р.). Запропоновані в цьому документі інструменти сприяли подальшому поглибленню інтеграції у сфері освіти і модернізували ринок освітніх послуг, передусім змінили вимоги до якісних показників оцінки освітніх послуг. А підтвердження ролі університетів, як рушійної сили згуртованості Європи, сприяло становленню їх статусу як важливого суб'єкта ринку освітніх послуг.

Список використаних джерел

1. Бахманов А. Общества знания – светлое будущее всего человечества /Реферат доклада ЮНЕСКО «К обществам знания». – <http://subscribe.ru/archive/science.humanity.econometrika/200605/15030532.htm>.
2. Доклад о развитии человека 2006. Опубликовано для Программы развития ООН (ПРООН). – М.: Весь мир, 2006. Доклад о развитии человека 2003. – www.vesmirbooks.ru.
3. Глен Р.Дж. Как перебросить мост от сложных проблем транснационального образования к аккредитации // Высшее образование в Европе. – 2001. – Т. XXVI. – №1.
4. Макбурни Г. Рычаги глобализации как политическая парадигма высшего образования // Высшее образование в Европе. – 2001. – Т. XXVI. – №1. – http://www.aha.ru/~moscow64/educational_book/educational_book6/index.htm.
5. Княгинин В., Трунова Н. Россия постиндустриальная: коммерциализация образования. – <http://www.csr-nw.ru>
6. Парламентські слухання «Стан підготовки вступу України до світової організації торгівлі (СОТ): проблеми і перспективи». – К.: Парламентське видавництво, 2007.
7. До уваги абітурієнтів та громадськості! – www.mon.gov.ua/education/higher
8. Гребнев Л. Образование: рынок «медвежьих» услуг – <http://www.pereplet.ru>
9. К обществам знания. Всемирный доклад ЮНЕСКО. Юнеско, 2005. – 239 с. – <http://unesco.org/ru.pdf>
10. Взгляд на образование: Показатели ОЭСР. Вып. 2005. Резюме на русском языке. – ОСЭР, 2005. – 10 с. – <http://www.oecd.org/bookshop/>
11. Всемирный доклад по образованию 2005. Сравнение мировой статистики в области образования / Институт статистики ЮНЕСКО. – Монреаль, 2005. – <http://www.uis.unesco.org>.
12. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2003/04 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2004. – 105 с.
13. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2007/08 навчального року. Статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2008. – 195 с.
14. Кеннет Э. Подводя итоги // Высшее образование в Европе. – Т. XXVI. – 2001. – №1. – http://www.aha.ru/~moscow64/educational_book/educational_book6/index.htm.
15. Фромонт Э. Европейское пространство высшего образования: новые рамки развития // Высшее образование в Европе. – 2003. – Т. XXVIII. – №1. – http://www.aha.ru/~moscow64/educational_book/

Комарницький І.Ф., Антонов А.А. Влияние глобализации и евроинтеграции на функционирование рынка образовательных услуг.

Раскрыты особенности влияния экономического, политического, технологического, культурного контекстов глобализации на функционирование международного и украинского рынков образовательных услуг; охарактеризованы изменения, которые вносит в функционирование европейского и украинского рынков образовательных услуг Болонский процесс.

Ключевые слова: международный рынок образовательных услуг, украинский рынок образовательных услуг, глобализация, Болонский процесс.

Komarnytsky I.F., Antokhov A.A. Impact of Globalization and Evrointegration on the Market of Educational Services Functioning.

The features of the impact of economic, political, technological, cultural contexts of globalization on functioning international and Ukrainian markets of educational services functioning have been elucidated; changes which are brought in the functioning of the European and Ukrainian markets of educational services by Bolonsk process have been characterized.

Key words: international market of educational services, Ukrainian market of educational services, globalization, Bolonsk process.

Надійшло 05.05.2008 р.

УДК 330:681.51:616.6

М.В. Одрехівський, О.О. Одрехівська

Інноваційна система регіональної агломерації «Дрогобиччина»

Запропоновані методологічні підходи до моделювання інноваційної системи Регіональної агломерації «Дрогобиччина», побудованої на основі структури інноваційного процесу та кластерних, територіально-ієрархічних моделей як різновидностей мережних моделей, складовими яких можуть бути різного роду інноваційні структури.

Ключові слова: агломерація, інновація, кластер, модель, регіон, система, структура.

Регіональна агломерація (від лат. *agglomeratio* – приєднувати) – регіональне утворення, в основі якого лежить певна сукупність міських, сільських та інших поселень, які об'єктивно об'єднані в єдине ціле (*складну багатокомпонентну динамічну систему*) інтенсивними економічними, у т. ч. трудовими та соціальними, культурно-побутовими, рекреаційними та іншими зв'язками, а також екологічними інтересами [1, 8]; *регіональна інноваційна система*, яка являє собою мережу інноваційних структур і забезпечує сталий розвиток усіх сфер діяльності регіону [17].

Міста Дрогобич, Борислав, Стебник, Трускавець та інші поселення Дрогобиччини мають інтенсивні економічні та культурно-побутові зв'язки за рахунок спільного ринку праці, однакової системи цінностей місцевого

© М.В. Одрехівський, О.О. Одрехівська, 2008.